

ks. Marcin Józefczyk

Via pulchritudinis w ewangelizacji i katechizacji

Via pulchritudinis in evangelization and catechesis

Summary

The article discusses the assumptions and implementation of the way of beauty in evangelization and catechesis on the example of the chapel of St. Christ the Servant in the Center of the Light-Life Movement in Krościenko upon Dunajec. It attempts to answer the questions about the extent to which the way of beauty paradigm meets the assumptions of the new approach to evangelization and catechesis, and how these assumptions are realized in the chapel of St. Christ the Servant in the Center of the Light-Life Movement in Krościenko upon Dunajec.

Research has shown that the Church has practised the way of beauty in preaching the Gospel for centuries, while contemporary statements of the Magisterium and theologians give a new impulse to appreciate this tool in evangelization and catechesis even more. The analysis of the statements of the founder of the Light-Life Movement and qualitative research conducted with people responsible for the formation in this Movement have shown that the way of beauty is present in its formative work. Through its arrangement, the Chapel of St. Christ the Servant shows the most important ideas that should guide every participant of the formation, namely the idea of Christocentric diakonia and the practice of individual prayer called the "Tent of Meeting".

Key words: the way of beauty (via pulchritudinis); evangelization, catechesis, the chapel of Christ the Servant, the Light-Life Movement.

Głównym źródłem dla katechezy jest Słowo Boże¹. *Dyrektorium o katechizacji* zauważa, że to właśnie Pismo Święte jednoznacznie przedstawia Boga jako źródło wszelkiego blasku i piękna (DK 106)². Autorzy najnowszego dokumentu normatywnego dotyczącego katechizacji wskazują, że każde piękno może być drogą, która pomaga w spotkaniu z Bogiem (DK 108)³.

¹ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji* [dalej DK], Kielce 2020, 91.

² Szerzej zob. A. Kiciński, *Inspiracja biblijna Dyrektorium o katechizacji*, „Roczniki Teologiczne” 2021, t. 68, nr 11, s. 19-41; tenże, *Źródła formacji katechetów w świetle Dyrektorium o katechizacji*, cz. I: *Słowo Boże w Piśmie Świętym i w Tradycji*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2021, t. 81, nr 1, s. 67-78.

³ Szerzej zob. C.M. Sultana, *A pastoral reading of The Directory for catechesis*, „Roczniki Teologiczne” 2021, t. 68, nr 11, s. 43-56.

Problematyką piękna w ujęciu teologicznym w Polsce zajmowali się m.in. K. Klauza⁴, a także W. Kawecki⁵, który prowadzi badania na styku tradycji chrześcijańskiej z nowymi wyzwaniami medialnymi. Nad aplikacjami *drogi piękna* w kontekście katechetycznym pochylał się w Polsce R. Chałupniak⁶. Ponadto *drogą piękną* zajmowali się także m.in: J. Adamkiewicz⁷, D. Broda⁸, K. Broniarczyk⁹, A. Kiciński¹⁰, P. Mąkosa¹¹, H. Słotwińska¹². Należy odnotować także dokument magisterialny Papieskiej Rady ds. Kultury z 2006 r. zatytułowany *Via pulchritudinis, Uprzywilejowana Droga Ewangelizacji i Dialogu*¹³.

Ten artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie: jakie są założenia i realizacja *drogi piękna* w ewangelizacji i katechizacji na przykładzie kaplicy pw. Chrystusa Sługi w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krościenku nad Dunajcem. W tym celu postawiono następujące pytania pomocnicze: na ile *droga piękna* (*via pulchritudinis*) jest jednym z podstawowych paradygmatów nowego ujęcia ewangelizacji i katechezy oraz na czym polega realizacja tych założeń w kaplicy pw. Chrystusa Sługi w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krościenku nad Dunajcem? W niniejszym artykule zastosowano metodę krytycznej analizy źródeł, a także wywiadu pogłębionego¹⁴ z osobami odpowiedzialnymi za Ruch Światło-Życie w Polsce.

1. *Droga piękna* (*via pulchritudinis*) we współczesnej teologii i jej implikacje katechetyczne

Równoległe z oficjalnym nauczaniem Kościoła dowartościowującym na nowo piękno jako drogę prowadzącą do spotkania z Bogiem¹⁵, dokonuje się refleksja teologiczna nad fenomenem piękna. Już od starożytności zadawano sobie pytanie, czy pierwsze jest piękno, czy też prawda. Pozostając na płaszczyźnie bytu, rozpatrując konkretne dzieło sztuki należy zauważyć pierwszeństwo prawdy przed pięknem. Przecież artysta posługuje się językiem sztuki, generalnie pięknem,

⁴ K. Klauza, *Teokalia. Piękno Boga. Prolegomena do estetyki dogmatycznej*, Lublin 2008; tenże, *Piękno*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, red. E. Gligilewicz, Lublin 2011, k. 561-562.

⁵ W. Kawecki, *Czy piękno może zbawić? Wokół teologii piękna*, „Studia Theologica Varsoviensia” 2009, t. 47, nr 2, s. 201-221; tenże, *Od kultury wizualnej do teologii wizualnej*, „Kultura-Media-Teologia” 2010, nr 1, s. 23-31; tenże, *Teologia piękna. Poszukiwanie locus theologicus w kulturze współczesnej*, Poznań 2013; tenże, *Fenomen teologii wizualnej i sposoby jej komunikowania*, „Kultura-Media-Teologia” 2020, nr 40, s. 76-96.

⁶ R. Chałupniak, *Arcydzieła malarstwa w katechezie*, Opole 2013; tenże, *Fides ex visu we współczesnej teologii piękna*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2014, nr 1, s. 151-175; tenże, Kałuza K., *Via pulchritudinis. The proposal of spirituality based on beauty on example of El Greco's works*, „Journal for the Study of Religions and Ideologies” 2020, vol. 56, nr 19, s. 32-45.

⁷ J. Adamkiewicz, *J. Ratzinger/Benedykta XVI teologia piękna: założenia, treści, perspektywy*, Katowice 2017.

⁸ D. Broda, *Preewangelizacja odpowiedzią na współczesne wyzwania kulturowe. Studium katechetyczne*, Lublin 2020 [mps BKUL].

⁹ K. Broniarczyk, *Od wieży Babel do harmonii niebios. Piękno źródłem i drogą formacji chrześcijańskiej*, w: *Nowa epoka polskiej katechezy*, red. D. Kielb, Rzeszów 2021, s. 187-216.

¹⁰ A. Kiciński, *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego*, Kraków 2020.

¹¹ P. Mąkosa, *Between Faith and Art: Representations of Heaven in the Italian Iconography of the Final Judgement*, „Medieval Mystical Theology” 2022, nr 2, s. 91-108.

¹² H. Słotwińska, *Via pulchritudinis katechezy Kościoła*, w: *Katecheza Kościoła Współczesnego. Refleksja poświęcona katechezie w świetle adhortacji papieża Franciszka „Evangelii gaudium”*, red. P. Sroczyński, Legnica 2015.

¹³ Pontifical Council for Culture, *The Via Pulchritudinis, Privileged Pathway for Evangelisation and Dialogue*. Concluding Document of Plenary Assembly, Watykan 2006.

¹⁴ Por. S. Gudkova, *Wywiady w badaniach jakościowych*, w: *Badania jakościowe*, t. 2: *Metody i narzędzia*, red. D. Jemielniak, Warszawa 2012, s. 91-110.

¹⁵ R. Chałupniak, *Fides ex visu...*, dz. cyt., s. 166.

chcąc przekazać wcześniej istniejącą i obraną prawdę teologiczną. Jednakże możliwe jest także odmienne spojrzenie. Mianowicie z perspektywy poznawczej, z punktu widzenia odbiorcy trzeba by powiedzieć o prymacie piękna nad prawdą. Obcowanie z pięknem, które niesie z sobą wyjątkową siłę oddziaływania, unosi podmiot ku prawdzie, którą przed nim odsłania. Odbieranie piękna, które wiąże się wpierw z podziwianiem walorów estetycznych, może z kolei doprowadzić do odkrycia prawdy. Dokonuje się przeniesienie doświadczenia estetycznego na płaszczyznę religijną¹⁶.

Klauza w swojej monografii poświęconej teologii piękna zauważa, że refleksja nad pięknem we współczesnej teologii prowadzi do odkrycia tajemnicy jego natury, posiłkując się Bożym Objawieniem, samoświadomością Kościoła powszechnego, a także zaangażowaniem duchowych możliwości osoby ludzkiej, tj. umysłu serca i wrażliwości. Klauza pokazuje, że można stanąć wobec obiektywnego piękna, ale nie być w stanie go rozpoznać albo nie umieć uwewnętrznzić jego oddziaływania. Nie wystarcza tu sama wiedza o pięknie, tj. filozofia piękna, czy też historia sztuki nie jest tu wystarczająca¹⁷. Z kolei Kawecki jest zdania, że współczesna teologia, powszechnie traktowana jako rzeczywistość znajdująca się poza kontekstem codziennego życia, która jest niemodna, wyobcowana, często nawet marginalizowana, powinna poszukiwać takich form wyrazu prawdy objawionej, która będzie otwarta na trudny dialog z kulturą współczesną, nie porzucając jednocześnie wierności Tradycji, która jest w Kościele. Dla tak rozumianej teologii jedną z możliwych dróg jej uprawiania jest odkrywanie wiary przez pryzmat kategorii piękna. Dziś jednak nie sposób przejść obok specyficznego relatywizmu estetycznego, w którym z jednej strony piękno i jego pragnienie to coś oczywistego, ale z drugiej istnieje szeroka rozpiętość w jego interpretowaniu co często prowadzi do „chaosu gustów, adoracji brzydoty, hołdowania kiczowi”. Dlatego wg Kaweckiego należy w pierwszej mierze ustalić pewne podstawowe kanony, które bezspornie ustalałyby co piękne naprawdę jest i co patrząc z perspektywy teologicznej może być rozważane jako apogeum piękna. Tutaj w rozważaniach Kaweckiego *explicite* pojawia się *droga piękna (via pulchritudinis)*. Dzisiejszy człowiek potrzebuje piękna, rozumianego jako kategoria duchowa, która jest niezniszczalna i nie zależy od zmiennych czynników zewnętrznych. Bóg jest Pięknem, jest Dobrem, jest Prawdą. Jeżeli człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boże, to jego powołaniem jest stawanie się coraz wyraźniejszym obrazem Boga, a więc m.in. odkrywanie piękna w sobie i wokół siebie, a także na miarę swoich możliwości urzeczywistnianie go na zewnątrz¹⁸.

Kawecki podkreśla, że dzięki pięknu możemy wyrazić to, co jest niedostrzegalne dla oczu, trudno uchwytnie, bądź poza zasięgiem ludzkiego umysłu. Metafizyczna natura sztuki, która polega na przechodzeniu od tego, co widzialne, do tego, co ukryte dla oczu, by kreować formę idealną dla zobrazowania ujmowanej rzeczywistości, jest zatem teologią piękna. Kawecki kreśli w ten sposób jedną z dróg współczesnej teologii, czyniąc przy tym ważne założenie, że należy tutaj stanowczo odróżnić wpływ kultury postmodernistycznej, która próbuje każdej formie wiary nadać wymiar estetyczny, który bazuje wyłącznie na sferze wrażliwości. Następnie istotne jest, by nie zatrzymywać się tylko na historyczno-artystycznych korzeniach

¹⁶ K. Wolsza, *Ikona i doświadczenie religijne. Próba analizy fenomenologicznej*, w: *Ikony Niewidzialnego*, red. M. Lis, Z. Solski, Opole 2003, s. 31-31, za: W. Kawecki, *Teologia piękna. Poszukiwanie...*, dz. cyt., s. 20.

¹⁷ K. Klauza, *Teokalia. Piękno Boga...*, dz. cyt., s. 49-50.

¹⁸ W. Kawecki, *Teologia piękna. Poszukiwanie...*, dz. cyt., s. 52-54.

chrześcijaństwa. Należy uświadomić sobie możliwość „otwarcia się na piękno, które ma moc zbawczą, bo zawiera się w Odwiecznym Pięknie”. Dzięki temu, że piękno jest nie tylko rzeczywistością metafizyczną, ale także egzystencjalną, umożliwia rozwój ku światłu prawdy i pozwala znaleźć dopełnienie w miłości¹⁹.

W teologii mówiąc o Bogu, mówi się o pięknie, ponieważ Bóg jest pięknem. Teolog zachwycając się pięknem obecnym w świecie wie, że jego źródłem i ostatecznym celem jest Bóg. Podejmowane działania edukacyjne, które mają na celu przysposabianie do obcowania z pięknem, także w odniesieniu do dobra i prawdy, według E. Zarosa stają się swoistą „preewangelizacją poprzez sztukę”²⁰. Ponadto sztuka połączona z wiarą ma właściwość wyprowadzania nas z naszego świata, kierując nas w nowe, nieznane przeżycia. „Sztuka religijna wyprowadza ku transcendencji – nieskończoności, która jest tajemnicą”²¹.

Dziś coraz więcej teologów, katechetyków odkrywa za papieżem Franciszkiem (por. *Evangelii Gaudium* 167) wartość prowadzenia katechezy na *drodze piękna*. Słotwińska zauważa, że katechizowanie w ten sposób najpierw polega na przekonaniu katechety, iż jego głoszenie katechezy jest samo w sobie piękne, ponieważ wzywa katechizowanych po pójścia za Chrystusem. Piękno w katechizowaniu objawia się również w jego owocach, tj. radości, którą katecheta obdarowuje katechizowanych, a także w kontemplacji piękna oblicza Boga czy to w dziele stworzenia, czy w Bożym słowie, czy też w obliczu Jezusa Chrystusa, Syna Bożego albo jego Matki Maryi, bądź świętych²². Wg Słotwińskiej katecheza prowadzona na *via pulchritudinis* może korzystać z wszelkich form autentycznego piękna. Niektórzy badacze zauważają, że powrót katechizacji na *drogę piękną* zawdzięczamy Ratzingerowi, który stał na czele zespołu przygotowującego *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Z jego inicjatywy we wszystkich wersjach językowych tego dokumentu znalazło się pięć obrazów (logotyp i cztery obrazy rozpoczynające każdą część). Mimo iż nieliczne pokazują one, że współczesny Kościół widzi w pięknie drogę, która pomaga w spotkaniu z Bogiem²³. Również *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego* (KKKK) wpisuje się w sięgającą starożytności tradycję czerpania ze źródła dzieł sztuki, wykorzystując je do przekazu wiary. W przypadku KKKK łącznie z logotypem wykorzystano piętnaście obrazów w poszczególnych jego częściach. I znów nie zostały one wykorzystane tylko, by wzbogacić szatę graficzną tej publikacji, ale mają skutecznie wyrażać i pomagać przekazywać Dobrą Nowinę²⁴. Jeszcze dalej w wykorzystaniu środków wizualnych w katechizacji idzie *Katechizm dla młodych. Youcat*. M. Chmielewski pokazuje, że ten katechizm wpisuje się w nurt uzupełniania Pawłowego *fides ex auditu* (wiara ze słyszenia) o *fides ex visu* (wiara z widzenia) we współczesnym przekazie wiary. Dostrzega on, że publikacja ta skierowana zwłaszcza do młodzieży ma na wskroś wizualny charakter. Szata graficzna tego katechizmu ma służyć nie tylko prostej ilustracji zapisanych treści.

¹⁹ Por. tamże, s. 54-55.

²⁰ E. Zarosa, *Preparatio evangelica. Preewangelizacja przez sztukę – na przykładzie kontemplacji obrazu Vermeera „Dziewczyna z wagą”*, w: *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, red. P. Mąkosa, Lublin 2010, s. 325.

²¹ T. Dzidek, *Funkcje sztuki w teologii*, Kraków 2013, s. 35.

²² H. Słotwińska, *Via pulchritudinis katechezy Kościoła...*, dz. cyt., s. 25-33.

²³ O roli kard. J. Ratzingera we wprowadzeniu obrazów do *Katechizmu Kościoła Katolickiego* wspomina A. Kiciński w swojej książce pt. *Rola katechizmów...*, dz. cyt., s. 117. Autor uczestniczył w wykładzie monograficznym prowadzonym przez Ratzingera, który był poświęcony dopiero co wydanemu *Katechizmowi Kościoła Katolickiego*. Szerzej o roli tych pięciu obrazów w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*: A. Kiciński, *Rola katechizmów...*, dz. cyt., s. 114-124.

²⁴ A. Kiciński, *Rola katechizmów...*, dz. cyt., s. 132-157.

Pełni ona rolę dydaktyczną i katechetyczną. Użycie różnych form sztuki posiada walor w postaci ożywienia przekazu katechetycznego, który często odbierany jest przez młodych jako zimny, suchy, czy wręcz abstrakcyjny. Wprowadzone do katechizmu obrazy czy to reprodukcje sztuki sakralnej, czy to zdjęcia krajobrazów lub scen z życia codziennego wykonane przez samych młodych „wprowadzają nowe akcenty, unaoczniają konkretne przykłady, swoim kontrastem względem tekstu mogą prowokować do refleksji, naśladowania, a także generują reakcje poznawcze i afektywne w refleksji nad tekstem”²⁵.

DK potwierdza konieczność wprowadzenia współczesnej katechizacji na *drogę piękną* «*via pulchritudinis*»²⁶. W innowacyjny sposób dokument ten wśród tradycyjnych źródeł katechezy do tej pory bezsprzecznie uznawanych, tj. Słowa Bożego, Magisterium, liturgii, teologii itd. wymienia także piękno. Autorzy dyrektorium dostrzegają, że w przepowiadaniu, by mogło ono dotrzeć do głębi ludzkiego serca, nie można pozostać tylko na poziomie prawdy i dobra, trzeba też uwzględnić trzecie *transcendentalium*, czyli piękno (zob. DK 108-109).

2. Kaplica Chrystusa Sługi przykładem implikacji *drogi piękna* (*via pulchritudinis*)

Kaplica pw. Chrystusa Sługi znajduje się w głównym domu Centrum Ruchu Światło-Życie, przy ulicy obecnie noszącej nazwę ks. Franciszka Blachnickiego 2 w Krościenku nad Dunajcem, na wzgórzu powszechnie znanym pod nazwą Kopia Górka. Została ona zaaranżowana na specjalnie przystosowanym do tego poddaszu²⁷. Kaplicę zaprojektował i wykonał Wiesław Daroch (†2022), który nadał kształt artystyczny ideom, wskazywanym przez ks. F. Blachnickiego (†1987)²⁸. Poświęcenia kaplicy dokonał kard. Karol Wojtyła 6 czerwca 1976 r. w Uroczystość Zesłania Ducha Świętego, przy licznych udziałach odpowiedzialnych za oazy, którzy przyjechali do centrali Ruchu na Centralną Oazę Matkę²⁹.

Franciszek Blachnicki dostrzegając specyfikę konstrukcji poddasza podobną do namiotu, zdecydował, że aranżacja kaplicy będzie nawiązywać do biblijnego namiotu, który rozbił Mojżesz poza obozem na pustyni, nazywając go Namiotem Spotkania (por. Wj 33, 7). Tym terminem określa również jedną z podstawowych i charakterystycznych praktyk w Ruchu Światło-Życie, będącą indywidualną modlitwą myślną opartą na słowie Bożym. Drugi motyw wiodący kaplicy miał korespondować do Chrystusa Sługi, czyli do jej wezwania³⁰. Było to nowatorskie posunięcie, ponieważ w tamtym czasie była to pierwsza kaplica w Polsce, która nosiła taki tytuł³¹. Wspominając wydarzenie poświęcenia kaplicy w liście kierowanym do papieża Jana Pawła II z 13 maja 1979 r. Blachnicki nazwał ją „sercem ośrodka w Krościenku”, ponieważ „w centrum programu formacyjnego stawia ideę chrystocentrycznej diakonii”³². Natomiast w homilii wygłoszonej w piątą rocznicę poświęcenia kaplicy 7 czerwca 1981 r., również w Uroczystość Zesłania Ducha

²⁵ Zob. M. Chmielewski, *Youcat – wskazania dla katechezy w kulturze medialnej*, w: *Catechetica Porta Fidei*, red. A. Kiciński, P.T. Goliszek, Lublin 2012, s. 204-206.

²⁶ A. Kiciński, *Rola katechizmów w rozwoju...*, dz. cyt., s. 157.

²⁷ D. Seweryn wspomina, że od dłuższego czasu ks. F. Blachnicki dostrzegał potrzebę zorganizowania nowej kaplicy w domu, w którym mieściła się centrala oaz. Dlatego przy kolejnej przebudowie, podniesiono konstrukcję dachu dzięki czemu na poddaszu powstała duża przestrzeń. Por. D. Seweryn, *Nasze korzenie. Wspomnienia i świadectwo*, Kraków 2019, s. 329-332.

²⁸ G. Wilczyńska, *Centrum Oazy w Krościenku nad Dunajcem*, Kraków 2012, s. 17.

²⁹ A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987) – życie i działalność*, Katowice 2008, s. 300; G. Wilczyńska, *Centrum Oazy w Krościenku...*, dz. cyt., s. 17; także, *Wychowawca wolnych ludzi*, Kraków 2018, s. 130-131, D. Seweryn, *Nasze korzenie...*, dz. cyt., s. 334.

³⁰ D. Seweryn, *Nasze korzenie...*, dz. cyt., s. 330.

³¹ G. Wilczyńska, *Centrum Oazy w Krościenku...*, dz. cyt., s. 17.

³² F. Blachnicki, *Godziny Taboru*, Carlsberg 1989, s. 109.

Świętego, wspominając to wydarzenie nazwał to miejsce „jak gdyby sercem naszego Ruchu”³³. W homilii tej zaznaczył również, że idea chrystotentrycznej diakonii, którą przekazuje wystrój tej kaplicy, jest coraz to bardziej zgłębiana przez uczestników oaz oraz coraz wyraźniej postrzega się ją jako centralną ideę tego Ruchu³⁴.

Również współczesne dokumenty Ruchu Światło-Życie utożsamiając się z wizją założyciela potwierdzają, iż diakonia zajmuje szczególne miejsce w systemie formacyjnym Ruchu³⁵. Tę szczególną ideę przedstawiają poszczególne elementy kaplicy. Najważniejszym z nich jest figura Chrystusa znajdująca się za ołtarzem na tle witrażu. W ten sposób przedstawiona jest scena chrztu Jezusa w Jordanie (Mt 3,13-17; Mk 1,9-11; Łk 3,21-22; J 1,31-34). Dłonie Chrystusa są złożone i uniesione w górę. W witrażu widać wyłaniającą się z góry drugą parę dłoni. Są do symbolicznie przedstawione dłonie Boga Ojca, które okalają niejako ramiona i głowę Syna. Między dłońmi Ojca, a nad głową Syna w witrażu znajduje się też gołębica, która wyraża Ducha Świętego, którym namaszczonego został Jezus, by „dokonać dzieła, które powierzył Mu Ojciec”³⁶. Do tej pory opublikowano niewiele wypowiedzi Blachnickiego, w których przybliżałby swój zamysł takiego ukształtowania tej sceny. Do wystroju kaplicy nawiązał m.in. w homilii podczas Oazy Nowego Życia I stopnia w Carlsbergu w 1982 r., kiedy to piątego dnia rekolekcji mówił: „W tej kaplicy za głównym ołtarzem znajduje się witraż, który przedstawia właśnie scenę dzisiejszej Ewangelii. Chrystus wychodzi z wód Jordanu. Chrystus ma ręce złożone w geście, który wyraża poddanie się na służbę. W dawnych wiekach, kiedy tak zwani lennicy oddawali się na służbę swoim panom, to właśnie ten akt oddania się na służbę był właśnie wyrażony w tym geście złożonych rąk, a pan, który przyjmował to oddanie się sługi, obejmował z zewnątrz te złożone dłonie. I właśnie podobny gest jest tam przedstawiony w tym witrażu. Chrystus Sługa składa swoje ręce oddając się całkowicie na służbę Bogu, swemu Ojcu, a ręce symboliczne Boga Ojca na tym witrażu obejmują dłonie Syna, a nad Synem unosi się jeszcze Duch Święty. I w tym obrazie jest wyrażona cała można by powiedzieć teologia Chrystusa Sługi”³⁷.

Blachnicki w tej homilii wyjaśnia również obecność gołębicy, a więc rolę Ducha Świętego w tej scenie, zauważając, że *christos*, to po grecku pomazaniec. Jezus objawia się jako namaszczonego Duchem Świętym, który ma wypełnić szczególną misję powierzoną mu przez Ojca, którą właśnie inauguruje. Innymi słowy, podejmuje służbę.

Na ścianie bocznej kaplicy umieszczono również trzy obrazy przedstawiające sceny z Ewangelii, które mają pomóc w pogłębieniu zrozumienia postawy służby Jezusa. Pierwszy obraz, licząc od wejścia, przedstawia kuszenie Jezusa

³³ Tenże, *Jedność i diakonia. Wybór tekstów*, Kraków 2009, s. 54.

³⁴ W lutym 1976 r., czyli roku poświęcenia kaplicy odbyła się I Kongregacja Odpowiedzialnych, która podjęła, m.in. kwestię określenia nazwy tego ruchu, dotąd najczęściej nazywanego Ruchem Żywego Kościoła. Jedną z nazw, które brano wówczas pod uwagę, była „Ruch Chrystusa Sługi”. Por. F. Blachnicki, *Jedność i diakonia...*, dz. cyt. oraz A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła...*, dz. cyt., s. 385.

³⁵ Dokument pt. *Charyzmat i duchowość Ruchu Światło-Życie* przyjęty przez II Kongregację Stowarzyszenia Diakonia Ruchu Światło-Życie 4 maja 2002 r. w pkt. I.3. określa, że „Rezultatem formacji podstawowej członków Ruchu jest świadomość odpowiedzialności za sprawę Kościoła i świata, która wyraża się w podejmowaniu służby na rzecz Ruchu i wspólnot lokalnych”.

³⁶ Misterium namaszczenia Jezusa Duchem Świętym, które objawia się w scenie Jego chrztu w Jordanie jest jednym z głównych tematów nauczania F. Blachnickiego. Por. P. Kulbacki, *Liturgia w formacji człowieka ku wolności. Studium w świetle myśli i dzieła ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2013, s. 92-98.

³⁷ F. Blachnicki, *Piąty dzień oazy – Dzień Znalezienia. Homilia*, Carlsberg 1982.

na pustyni (Mt 4,1-11; Łk 4,1-13). Szatan w tym przedstawieniu występuje jako cień Chrystusa³⁸. Blachnicki tłumaczył, że Chrystus będąc sługą w tej scenie odrzucił drogę panowania, błyszczenia potęgą, mocą cudotwórczą proponowaną Mu przez Szatana, który chciał by wszyscy Go podziwiali i uznali za króla. Jezus tę pokusę odrzucił, wskazując, że wszelka cześć i służba ze strony człowieka należy się wyłącznie Bogu³⁹. Środkowy obraz przedstawia scenę rozmowy Chrystusa z matką synów Zebedeusza (Mt 20,20-28), która przyszła by prosić Jezusa o miejsce dla swoich synów w królestwie niebieskim po Jego lewej lub prawej stronie⁴⁰. Dla Blachnickiego scena ta pokazuje, jak długo uczniowie nie potrafili zrozumieć Jego postawy. Jezus mówi: „nie wiecie o co prosicie” (Mt 20, 22), dalej zauważając, że istotą jego posłannictwa nie jest zdobywanie wpływów w świecie, ale służba ludziom⁴¹. Najbliżej ołtarza znajduje się obraz ukazujący Jezusa, który chce umyć Piotrowi nogi (J 13,1-20), dając w ten sposób przykład, jak powinny wyglądać ich wzajemne relacje⁴². W kaplicy znajduje się również wpleciona w mozaikę płaskorzeźba Maryi Matki Kościoła, Służebnicy Pańskiej. Jest ona umieszczona na jednym z kominów, który przechodzi przez kaplicę. Blachnicki wybierając takie usytuowanie wizerunku Matki Bożej niejako pośród wiernych uczestniczących w modlitwie, chciał pokazać, że Maryja przebywa razem z ludem Bożym, towarzyszy mu na drodze wiary i drodze służby Bogu i braciom. Na tym wizerunku Matka Boża przedstawiona jest w postawie klęczącej ze złożonymi rękami, co wyrażać ma adorację oraz postawę przyjmowania Bożej woli⁴³.

Wspomniano powyżej, że obok idei chrystocentrycznej diakonii, Blachnicki chciał poprzez tę kaplicę nawiązać do biblijnego Namiotu Spotkania. Oprócz ukształtowania architektonicznego kaplicy, które przypomina namiot, wydaje się, że samo tabernakulum nawiązuje do tej idei. Trójkątne arkusze blachy, wokół których osadzone jest tabernakulum, przypominają kształtem namiot. W ten sposób pokazano prawdę, że Chrystus eucharystyczny przebywa w namiocie, czekając by spotkać tych, którzy chcą z nim na modlitwie porozmawiać⁴⁴. Symboliczne są też drzwiczki tego tabernakulum. Składają się one z małych okręgów tworzących jeden duży okrąg. To symbol jednego chleba, który składa się z wielu ziaren. Wyraża to prawdę o Kościele – Mistycznym Ciele Chrystusa, który składa się „z wielu członków, a także Kościoła będącego wspólnotą wspólnot i wspólnoty, w której jedność z Bogiem przekłada się na jedność z braćmi – i odwrotnie”⁴⁵.

Przy ambonie umieszczono greckie słowo ΦΩΣ (światło), pokazujące, że Boże Słowo kierowane do człowieka, m.in. z tego miejsca, stanie się dla niego światłem, jeżeli podejmie trud przyjęcia go jako słowa życia, które będzie kształtować jego myślenie i postępowanie. Natomiast obok tabernakulum znajduje się słowo ΖΩΗ (życie), które przypomina, że Eucharystia jest chlebem żywym, pokarmem dla pielgrzymujących przez ziemię do domu Ojca oraz że przyjmowanie tego chleba jest wezwaniem być ożywiać swoją wiarę i trwać we wspólnocie z bliźnimi⁴⁶.

Z powyższego opisu wyłania się bogactwo treści, jakie zostało wpisane w kaplicę pw. Chrystusa Sługi w Krościenku nad Dunajcem. Przytoczone wypowiedzi założyciela Ruchu Światło-Życie potwierdzają, że poszczególne elementy wystroju

³⁸ G. Wilczyńska, *Centrum Oazy w Krościenku...*, dz. cyt., s. 18.

³⁹ F. Blachnicki, *Piąty dzień oazy...*, dz. cyt.

⁴⁰ G. Wilczyńska, *Centrum Oazy w Krościenku...*, dz. cyt., s. 18.

⁴¹ F. Blachnicki, *Piąty dzień oazy...*, dz. cyt.

⁴² G. Wilczyńska, *Centrum Oazy w Krościenku...*, dz. cyt., s. 18.

⁴³ Tamże, s. 21.

⁴⁴ D. Seweryn, *Nasze korzenie...*, dz. cyt., s. 331.

⁴⁵ G. Wilczyńska, *Centrum Oazy w Krościenku...*, dz. cyt., s. 21.

⁴⁶ Por. tamże, s. 20.

tego miejsca odzwierciedlają główne idee i założenia formacyjne tego Ruchu. Można zatem stwierdzić, że Blachnicki chciał celowo wykorzystać element wizualny w ewangelizacji i katechezie prowadzonej poprzez formację Ruchu Światło-Życie, wprowadzając ją intencjonalnie na *drogę piękną*. To, że założenia te przynoszą owoce można stwierdzić w konkretnych przypadkach ludzi, którzy na drodze swojej formacji odwiedzali, bądź mieszkali w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krościenku nad Dunajcem. Na potrzeby niniejszego artykułu przeprowadzono badania jakościowe, pragnąc zweryfikować, czy założenia Blachnickiego są przyjęte, zrozumiałe i stanowią pewnego rodzaju pomoc ewangelizacyjną i katechetyczną.

Po pierwsze należy stwierdzić, że u badanych rozumienie poszczególnych symbolicznych przedstawień pokrywa się z zarysowaną wizją Blachnickiego. Uczestnicy badań kiedy odpowiadają o swoich doświadczeniach związanych z omawianym miejscem, wskazują również, że myślą o nich w kontekście służby, co było intencją założyciela Ruchu. Co ciekawe, Centrum Ruchu Światło-Życie traktują jako miejsce, w którym rozeznawali swoje powołanie, które wiąże się po pierwsze z podjęciem służby we wspólnocie Kościoła, ale po wtóre także ze stanem swojego życia (kapłaństwo, życie konsekrowane, życie rodzinne, czy indywidualne).

Następnie, z wypowiedzi uczestników badań wynika, że obrazy zawarte w kaplicy Chrystusa Sługi funkcjonują w ich życiu także poza tą przestrzenią. Osoba ankietowana nr 1(OS1)⁴⁷ opowiadała, że umieściła grafikę zawierającą wszystkie istotne elementy przedstawienia chrztu Chrystusa w Jordanie z kaplicy na Kopieju Górcie na rewersie swojego obrazka prymicyjnego, ponieważ, jak uzasadniała, „jest on ściśle związany z moim kapłaństwem”. Osoba ankietowana nr 3 (OS3)⁴⁸ potwierdziła, że obraz Chrystusa Sługi, czyli reprodukcję witrażu wraz z figurą, przechowuje w różnych miejscach, z których na co dzień korzysta. Ponadto zaznaczyła, że obecnie będąc na adoracji Najświętszego Sakramentu w kościele w pobliżu swojego miejsca pracy, w myślach przywołuje obrazy z kaplicy w Krościenku, ponieważ po pierwsze pomagają jej w modlitewnym skupieniu, a po drugie przypominają o tych prawdach, które ze sobą niesą. Specyficzny odbiór tych obrazów oraz ich obecność w życiu duchowym uczestników badań świadczy o tym, że spotkanie z pięknem rzeczywiście wzmacnia siłę głoszonego słowa Bożego, którego doświadczyli będąc wcześniej w tym miejscu. W wypowiedziach respondentów pojawia się również druga idea, która obecna jest w wystroju kaplicy, a więc Namiot Spotkania.

Osoba ankietowana nr 2 (OS2)⁴⁹ i OS3 opowiedziały również o doświadczeniu nie tylko własnego odbioru piękna kaplicy, ale także dzielenia się nim z innymi, wprowadzania odwiedzających kaplicę w głębię ukrytą za poszczególnymi przedstawieniami, a więc prowadzenia w pewnym sensie ewangelizacji i katechezy na *drodze piękna*. OS2 zauważa różnicę między grupami, które odwiedzają Centrum. Pierwsze z nich to takie, który tylko na chwilę przyjechały odwiedzić to miejsce. Takie osoby OS2 oprowadzała zasadniczo tylko po poszczególnych miejscach, również po kaplicy, przekazując najważniejsze informacje i wyjaśnienia. Według niej brak zatrzymania się na dłuższą chwilę medytacji, co było często związane z ograniczeniami temporalnymi, nie przynosiło większych owoców. Inny przypadek stanowią grupy, które odbywają w Krościenku nad Dunajcem swoje kilku – lub kilkunastodniowe rekolekcje. OS2 przyznała, że w takim przypadku treść,

⁴⁷ Wywiad nr 1 z dnia 14.06.2022 r., archiwum autora.

⁴⁸ Wywiad nr 3 z dnia 16.06.2022 r., archiwum autora

⁴⁹ Wywiad nr 2 z dnia 14.06.2022 r., archiwum autora.

czy przesłanie zawarte w danym miejscu, można przekazać nie od razu, ale w trakcie trwania rekolekcji. W ten sposób w prowadzeniu rekolekcji wykorzystuje się *de facto drogę piękną*. Możliwość powrotu do tych miejsc w trakcie trwania rekolekcji, na spokojnie i bez pośpiechu, czyniąc z nich przedmiot medytacji daje możliwość wejścia w głębię spotkania z Panem, a nie tylko z historią, czy suchym przekazem informacji. OS3 mając podobne doświadczenie przyznała, że oprowadzając grupy po kaplicy Chrystusa Sługi starała dać się każdemu możliwość zobaczenia siebie w tym miejscu, a więc skonfrontowania swojego życia z ideałami, które zawarte są w wystroju, który jak zaznaczyła „jest wystrojem programowym, w którym streszcza się cała duchowość Ruchu”. Taką metodę również można określić jako prowadzenie katechezy na *via pulchritudinis*, ponieważ spotkania z tymi obrazami w takiej formie dają możliwość zatrzymania się nad własnym życiem, pogłębienia relacji z Bogiem, aż do głębokiego zjednoczenia z Nim w podejmowanej diakonii⁵⁰. OS3 dodaje, że „każdy kto jest w Ruchu, jest w diakonii Ruchu wystarczy, że posiedzi tam [w kaplicy] parę minut i ma doskonałe motywy na dzień skupienia, na porządną rachunek sumienia ze swojego przeżywania charyzmatu Ruchu, swojego zaangażowania, swojej służby”.

Zadanie głoszenia Ewangelii, które Chrystus zostawił Kościołowi, realizowane jest na różnych drogach, również na *drodze piękna*. W niniejszym artykule ukazano genezę myśli teologicznej, która od wieków wykorzystywała sztukę w dziele ewangelizacji i katechizacji. Jako przykład wykorzystania tego paradygmatu w procesie formacji chrześcijańskiej ukazano kaplicę pw. Chrystusa Sługi w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krościenku nad Dunajcem. Badania jakościowe przeprowadzone na potrzeby niniejszego opracowania potwierdziły, że spotkanie z wizualnym przedstawieniem scen biblijnych, ale także treści teologicznych, które w nich się kryją, otwiera nowe horyzonty, a nade wszystko prowadzi do spotkania i głębokiej zażyłości z Bogiem. Głoszenie słowa Bożego w obliczu obrazów, posiada dodatkowy walor, ponieważ spotkanie z pięknem otwiera w człowieku takie przestrzenie, które samo słowo nie jest w stanie pobudzić. Obrazy, ale też cały wystrój kaplicy pw. Chrystusa Sługi w Krościenku nad Dunajcem są dla każdego uczestnika formacji Ruchu Światło-Życie wyjątkowe. Po pierwsze dlatego, cała kaplica stanowi serce tego Ruchu, jak twierdził jego założyciel. Ale serce nie tylko z uwagi na centralną rolę jaką pełni ten ośrodek, ale nade wszystko z uwagi na to, że te przedstawienia, wyrażają istotę drogi, po której kroczyć ma każdy oazowicz i określają niejako jego tożsamość. Rozmowy z uczestnikami badań pokazały, że przebywanie wśród tych obrazów, modlitewna kontemplacja, czy też doświadczenie głoszenia słowa Bożego wobec tych obrazów szczególnie zapadają w ich serca. Założyciel Ruchu Światło-Życie celowo posługiwał się obrazami, symbolami, bądź innymi schematycznymi sposobami wyrażenia swojej myśli. Pozostaje jeszcze wiele takich miejsc, nad którymi można by się pochylić, by zobaczyć jak ks. Blachnicki prowadził katechezę na *drodze piękną*. W samym centrum Ruchu Światło-Życie są jeszcze takie miejsca, pełne głębokiej symboliki jak Namiot Świątła, źródło życia wraz ze statua Niepokalanej Matki Kościoła, malowidła na ścianie jadalni, czy też Wieczernik św. Jana Pawła II.

Na koniec należy stwierdzić, że prowadzenie ewangelizacji i katechizacji na *drodze piękna* (*via pulchritudinis*), zalecane w ostatnich dokumentach Magisterium, nie tylko jest uzasadnione i możliwe, ale nade wszystko przynosi owoce u poszczególnych adresatów tego przepowiadania.

⁵⁰ Por. Jan Paweł II, *Catechesi tradende*, Watykan 1987, 5.

Bibliografia

- Blachnicki F., *Piąty dzień oazy – Dzień Znalezienia. Homilia*, Carlsberg 1982.
- Blachnicki F., *Charyzmat „Światło-Życie”. Teksty podstawowe*, Krościenko nad Dunajcem 2002.
- Chałupniak R., *Arcydzieła malarstwa w katechezie*, Opole 2013.
- Chałupniak R., *Fides ex visu we współczesnej teologii piękna*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2014, nr 1, s. 151-175.
- Chałupniak R., Kałuża K., *Via pulchritudinis. The proposal of spirituality based on beauty on example of El Greco's works*, „Journal for the Study of Religions and Ideologies” 2020, vol. 56, nr 19, s. 32-45.
- Chmielewski M., *Youcat – wskazania dla katechezy w kulturze medialnej*, w: *Catechetica Porta Fidei*, red. A. Kiciński, P.T. Goliszek, Lublin 2012, s. 93-216.
- Dzidek T., *Funkcje sztuki w teologii*, Kraków 2013.
- Franciszek, *Evangelii gaudium*, Watykan, 24 listopada 2013 r.
- II Kongregacja Stowarzyszenia Diakonia Ruchu Światło-Życie, *Charyzmat i duchowość Ruchu Światło-Życie z 4.05.2002 r.*, b.m.
- Jan Paweł II, *Cathechesi tradende*, Watykan, 16 października 1979 r.
- Jan Paweł II, *List do artystów*, Watykan, 4 kwietnia 1999 r.
- Jemielniak D. (red.), *Badania jakościowe*, t. 1: *Podejścia i teorie*, Warszawa 2012.
- Kiciński A., Goliszek P.T. (red.) *Catechetica Porta Fidei*, Lublin 2012.
- Kiciński A., *Inspiracja biblijna Dyrektorium o katechizacji*, „Roczniki Teologiczne” 2021, t. 68, nr 11, s. 19-41.
- Kiciński A., *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego*, Kraków 2020.
- Kiciński A., *Źródła formacji katechetów w świetle Dyrektorium o katechizacji*, cz. I: *Słowo Boże w Piśmie Świętym i w Tradycji*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2021, t. 81, nr 1, s. 67-78.
- Klauza K., *Teokalia. Piękno Boga. Prolegomena do estetyki dogmatycznej*, Lublin: 2008.
- Kulbacki P., *Liturgia w formacji człowieka ku wolności. Studium w świetle myśli i dzieła ks. Franciszka Blachnickiego*, Lublin 2013.
- Pontifical Council for Culture, *The Via Pulchritudinis, Privileged Pathway for Evangelisation and Dialogue* [Concluding Document of Plenary Assembly], Watykan 2006.
- Ratzinger J., *Raport o stanie wiary*, (rozm. Messori V.), tłum. Oryszyn Z., Kraków – Warszawa: 1986.
- Ratzinger J., *Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego*, tłum. Szymona W., Lublin 2012.
- Ravasi G., Rupnik M.I., *Fascynacja pięknem. Między Biblią a teologią*, tłum. B. Żurowska, Kraków 2013.
- Seweryn D., *Nasze korzenie. Wspomnienia i świadectwo*, Kraków 2019.
- Słotwińska H., *Via pulchritudinis katechezy Kościoła*, w: *Katecheza Kościoła Współczesnego. Refleksja poświęcona katechezie w świetle adhortacji papieża Franciszka „Evangelii gaudium”*, red. P. Sroczyński, Legnica 2015.
- Spidlík T., Rupnik M.I., *Teologia pastoralna. Duszpasterstwo na nowe czasy*, tłum. K. Stopa, Kraków 2010.
- Szymik J., *Theologia Benedicta*, t. 1, Katowice 2010.
- V Kongregacja Stowarzyszenia Diakonia Ruchu Światło-Życie, *DIAKONIA miejscem formacji i posługi w Ruchu Światło-Życie i poprzez Ruch Światło-Życie z 24.10.2010 r.*, b.m.
- Wilczyńska G., *Centrum Oazy w Krościenku nad Dunajcem*, Kraków 2012.
- Wilczyńska G., *Wychowawca wolnych ludzi*, Kraków 2018.
- Wodarczyk A., *Prorok Żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987) – życie i działalność*, Katowice 2008.
- Zarosa E., *Preparatologia evangelica. Preewangelizacja przez sztukę – na przykładzie kontemplacji obrazu Vermeera „Dziewczyna z wagą”*, w: *Katecheza ewangelizacyjna. Poszukiwania koncepcji*, red. P. Mąkosa, Lublin 2010.

Via pulchritudinis w ewangelizacji i katechizacji

Streszczenie

Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie: jakie są założenia i realizacja drogi piękna w ewangelizacji i katechizacji na przykładzie kaplicy pw. Chrystusa Sługi w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krośniku nad Dunajcem. W tym celu opracowywano kwestie pomocnicze: na ile *droga piękna* jest jednym z podstawowych paradygmatów nowego ujęcia ewangelizacji i katechezy oraz na czym polega realizacja tych założeń w kaplicy pw. Chrystusa Sługi w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krośniku nad Dunajcem.

Badania wykazały, że Kościół od wieków stosował *drogę piękną* w głoszeniu Ewangelii, natomiast współczesne wypowiedzi Magisterium i teologów dodają nowego impulsu, by jeszcze bardziej docenić to narzędzie w ewangelizacji i katechizacji. Analiza wypowiedzi założyciela Ruchu Światło-Życie oraz badania jakościowe przeprowadzone z osobami odpowiedzialnymi za formację w tym Ruchu, wykazały, że w swojej pracy formacyjnej Ruch Światło-Życie wykorzystuje *drogę piękną*. Jako przykład ukazano kaplicę pw. Chrystusa Sługi, która poprzez swoją aranżację ukazuje najważniejsze idee, które powinny przyświecać każdemu uczestnikowi formacji, a są to idea chrystocentrycznej diakonii oraz praktyka indywidualnej modlitwy zwana „Namiotem Spotkania”.

Słowa klucze: droga piękna (*via pulchritudinis*); ewangelizacja, katechizacja, kaplica Chrystusa Sługi, Ruch Światło-Życie.

Ks. mgr lic. Marcin Józefczyk – doktorant Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.

ks. Stanisław Łabendowicz

Możliwości realizacji katechezy w szkolnym nauczaniu religii

Possibilities of carrying out catechesis in the teaching of religion in school

Summary

The tasks of school catechesis are inspired by the way in which Jesus guided his disciples: He introduced them to the mysteries of the Kingdom, taught them to pray, proposed evangelical attitudes, initiated the disciples into life in union with Him and with each other, as well as into the mission. This pedagogy of Jesus later shaped the life of Christian communities. The task of catechesis cannot be limited only to the religious dimension, but need to take into account the human being as well. Upbringing is about getting to know the saving truth and transmitting the system of values, standards of conduct, and helping young people search for their own identity and become like Christ by serving other people. The tasks of school catechesis based on the Gospel are able to combine numerous possibilities and human values, give them the right perspective of education, show a comprehensive vision of life and its essential value.

Key words: school catechesis, evangelical values, educational tasks.